

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства охорони
здоров'я України

17 липня 2023 року № 1281

**Порядок
проведення оцінки канцерогенних та мутагенних ризиків та дій
роботодавців у разі виявлення небезпеки впливу на працівників
канцерогенів та мутагенів**

I. Загальні положення

1. Цей Порядок встановлює вимоги до суб'єктів господарювання щодо захисту працівників від небезпеки для їх здоров'я, що існує або виникає внаслідок впливу хімічних речовин, наявних чи таких, що можуть утворюватися на робочому місці в процесі роботи з хімічними речовинами, що мають канцерогенні, мутагенні або токсичні для репродуктивної функції людини властивості.

2. У цьому Порядку терміни вживаються у таких значеннях:

канцерогени - хімічні речовини, під впливом яких в людському організмі виникають дозозалежні новоутворення;

клас небезпечності хімічної речовини - ступінь можливої дії хімічної речовини на організм людини (1 клас - надзвичайно небезпечна речовина; 2 - високонебезпечна; 3 - помірно небезпечна; 4 - малонебезпечна);

мутаген - фізичний, хімічний або біологічний фактор, який має здатність викликати спадкові зміни у структурі молекули ДНК;

мутагенний фон - сукупність фізичних, хімічних та біологічних факторів природного чи антропогенного походження, сумарний вплив яких визначає рівень мутаційної мінливості організмів на даній території;

мутагенність - здатність викликати мутації.

Інші терміни у цьому Порядку вживаються у значеннях, наведених у Положенні про гігієнічну регламентацію та державну реєстрацію небезпечних факторів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13 червня 1995 року № 420, Державних санітарних норм та правил «Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу», затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я України 08 квітня 2014 року № 248, зареєстрованих в Міністерстві юстиції України 06 травня 2014 року за № 472/25249, та інших нормативно-правових актів з питань охорони здоров'я.

II. Оцінка ризику, пов'язаного із впливом канцерогенів та мутагенів

1. При визначенні і оцінці ризику, пов'язаного із впливом канцерогенів та мутагенів на працівників, роботодавцям необхідно керуватись вимогами додатка 1 до Гігієнічного нормативу «Перелік речовин, продуктів, виробничих процесів, побутових та природних факторів, канцерогенних для людини», затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 20 червня 2022 року № 1054, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 11 серпня 2022 року за № 910/38246, та враховуючи Перелік речовин, продуктів, виробничих процесів, побутових та природних факторів, мутагенних для людини, затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 03 лютого 2023 року № 201, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 13 березня 2023 року за № 440/39496.

2. У випадку діяльності, яка може включати ризик впливу канцерогенів, мутагенів або токсичних речовин, характер, ступінь і тривалість впливу на працівників повинні бути визначені до початку таких робіт, щоб оцінити потенційні ризики для здоров'я та життя працівників та визначити заходи, які необхідно вжити для попередження виникнення даних ризиків.

3. Оцінка ризиків проводиться роботодавцем у випадках, коли виникають зміни в технологічному процесі, при використанні нових хімічних речовин, що мають канцерогенні, мутагенні або токсичні для репродуктивної функції людини властивості, які можуть негативно вплинути на життя та здоров'я працівників.

4. За результатами проведення оцінки ризиків роботодавець в десятиденний строк повідомляє своїм листом міжрегіональний територіальний орган Державної служби України з питань праці.

5. Роботодавець повинен зменшити вплив від використання канцерогенних, мутагенних та токсичних речовин на робочому місці, зокрема шляхом зменшення часу перебування в умовах дії небезпечного фактору, використання засобів індивідуального та колективного захисту, впровадження

новітнього обладнання, зміни технологічного процесу та використання відповідних речовин, що мають менший негативний вплив на життя, здоров'я та репродуктивну функцію людини.

III. Дії роботодавців у разі виявлення небезпеки впливу на працівників канцерогенів та мутагенів

1. Роботодавець відповідно до вимог статті 5 Закону України «Про охорону праці» інформує під підпис працівника із Картою умов праці на робочому місці працівника, що містить результати атестації робочого місця працівника, наявність на його робочому місці небезпечних та шкідливих виробничих факторів та про можливі наслідки їх впливу на здоров'я.

2. При оцінці факторів, що виявляють ризик для здоров'я та життя працівників, роботодавець повинен вжити заходів щодо запобігання ураженню або негативному впливу канцерогенних, мутагенних та токсичних речовин на працівників.

3. Якщо технічно неможливо замінити канцерогенні, мутагенні або токсичні речовини, що мають менший клас небезпеки для життя та здоров'я працівника або змінити технологічний процес, який за умов використання є більш небезпечним для здоров'я чи безпеки, роботодавець повинен забезпечити, щоб відповідні речовини, якщо це технічно можливо, виготовлялися та використовувалися в закритій системі.

4. Якщо замкнута система технічно неможлива, роботодавець повинен забезпечити зниження рівня впливу на працівників канцерогену або мутагену до мінімального технічно можливого рівня, в тому числі шляхом використання засобів індивідуального та колективного захисту, зменшення часу контакту з небезпечними речовинами.

5. Рівень впливу не повинен перевищувати норм, встановлених наказом Міністерства охорони здоров'я України від 14 липня 2020 року №1596 «Про затвердження гігієнічних регламентів допустимого вмісту хімічних і біологічних речовин у повітрі робочої зони», зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 03 серпня 2020 року за № 741/35024.

6. При використанні канцерогенних, мутагенних та токсичних речовин, роботодавець повинен застосовувати такі заходи:

1) задіяння в технологічному процесі мінімальної кількості працівників, які зазнають або можуть зазнати впливу дії канцерогенних, мутагенних та токсичних речовин;

2) розробка виробничих процесів та заходів інженерного контролю (автоматизація та механізація виробничих процесів, дистанційне керування) таким чином, щоб запобігти або мінімізувати викид відповідних речовин на робочому місці;

3) видалення канцерогенних, мутагенних та токсичних речовин в джерелі їх виникнення має відбуватися через систему локальної та загальної вентиляції (з очисткою викидів), при чому всі такі методи мають відповідати вимогам Гігієнічних регламентів гранично допустимої концентрації хімічних і біологічних речовин в атмосферному повітрі населених місць, затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я України від 14 січня 2020 року № 52, зареєстрованих в Міністерстві юстиції України 10 лютого 2020 року за № 156/34439;

4) лабораторний контроль та проведення лабораторно-інструментальних досліджень на вміст канцерогенних, мутагенних та токсичних речовин в повітрі робочої зони та атмосферного повітря проводяться лабораторією, акредитованою на відповідність вимогам стандарту ДСТУ EN ISO/IEC 17025:2019 «Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій (EN ISO/IEC 17025:2017, IDT; ISO/IEC 17025:2017, IDT)» та/або стандарту ДСТУ ISO 10012:2005 «Системи керування вимірюванням. Вимоги до процесів вимірювання та вимірювального обладнання (ISO 10012:2003, IDT)» та/або атестованою на проведення гігієнічних досліджень факторів виробничого середовища і трудового процесу відповідно до Порядку атестації лабораторій на проведення гігієнічних досліджень факторів виробничого середовища і трудового процесу, затвердженого наказом Міністерства соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України 29 травня 2018 року № 784/1012, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 03 серпня 2018 року за № 905/32357 (далі – лабораторія), в строки, передбачені колективним договором, але не рідше ніж один раз на п'ять років;

5) використання засобів індивідуального та колективного захисту відповідно до Мінімальних вимог безпеки і охорони здоров'я при використанні працівниками засобів індивідуального захисту на робочому місці, затверджених наказом Міністерства соціальної політики України 29 листопада 2018 року № 1804, зареєстрованих в Міністерстві юстиції України 27 грудня 2018 року за № 1494/32946;

6) проведення щозмінних гігієнічних заходів, зокрема миття підлоги, стін та інших поверхонь з використанням миючих засобів;

7) маркування (позначення) ділянок де використовуються, виділяються в повітря робочої зони та зберігаються канцерогенні, мутагенні та токсичні речовини та використання відповідних знаків попередження та небезпеки,

включаючи знаки «не палити» в місцях, де працівники зазнають або можуть зазнати впливу канцерогенів або мутагенів;

8) маркування тари для зберігання канцерогенних, мутагенних та токсичних речовин;

9) розробка та впровадження планів-заходів по безпечному зберіганню, поводженню та транспортуванню канцерогенних, мутагенних та токсичних речовин та безпечного збирання, зберігання та знищення (утилізації) відходів після їхнього використання.

7. Роботодавець зобов'язаний, при виконанні робіт, для яких існує ризик забруднення або ураження канцерогенами, мутагенами або токсичними речовинами, вжити відповідні заходи для забезпечення того, щоб працівники:

не вживали їжу, напої або не палили на тих робочих ділянках, де існує ризик забруднення канцерогенами, мутагенами або токсичними речовинами;

отримували спецодяг, спецвзуття та засоби індивідуального захисту;

були забезпечені санітарно-побутовими та спеціальними приміщеннями для роздільного зберігання робочого або захисного одягу та особистих речей повсякденного користування.

Догляд та обслуговування засобів індивідуального та колективного захисту здійснюються із застосуванням мийних та дезінфекційних засобів відповідно до Мінімальних вимог безпеки і охорони здоров'я при використанні працівниками засобів індивідуального захисту на робочому місці, затверджених наказом Міністерства соціальної політики України від 29 листопада 2018 року № 1804, зареєстрованих в Міністерстві юстиції України 27 грудня 2018 року за № 1494/32946.

8. Роботодавець забезпечує навчання та перевірку знань працівників щодо запобіжних заходів, необхідних для убезпечення себе і інших працівників, відповідно до Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці, затвердженого наказом Державного комітету України з нагляду за охороною праці від 26 січня 2005 року № 15, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 15 лютого 2005 року за № 231/10511, зокрема щодо вміння надавати домедичну допомогу у разі травмування працівників або при настанні гострих професійних отруєнь та навички профілактики хронічних професійних захворювань.

IV. Безпека та здоров'я працівників

1. Роботодавець організовує та забезпечує функціонування системи управління безпекою та здоров'ям працівників на роботі.

Система управління безпекою та здоров'ям працівників на роботі охоплює: організаційну структуру, діяльність з управління професійними ризиками,

обов'язки, процедури, процеси та ресурси, які спрямовані на створення безпечних умов праці для працівників та збереження їх здоров'я.

2. Для певних видів діяльності, таких як технічне обслуговування обладнання, ремонтні роботи, для яких існує потенційний ризик негативного впливу канцерогенних, мутагенних та токсичних речовин, а саме на ремонтний та обслуговуючий персонал, роботодавець визначає та впроваджує заходи направлені на зведення до мінімуму тривалості негативного впливу відповідних речовин та забезпечення захисту даної категорії працівників, поки вони задіяні в таких видах робіт, через зменшення часу їхнього знаходження в зоні впливу відповідних речовин. Роботодавець проводить узгоджувальні консультації з уповноваженим представником профспілкової організації та лікарем-профпатологом щодо періодів часу мінімального перебування даного контингенту персоналу в зоні дії канцерогенних, мутагенних та токсичних речовин.

3. Роботодавець забезпечує проведення попередніх, періодичних та позачергових медичних оглядів працівників відповідно до Закону України «Про охорону праці» відповідно до Порядку проведення медичних оглядів працівників певних категорій, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 21 травня 2007 року № 246, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 23 липня 2007 року за № 846/14113.

4. Якщо під час медичного огляду виявлено захворювання або погіршення стану здоров'я окремого працівника, викликане впливом канцерогенних, мутагенних та токсичних речовин або перевищенням гранично допустимої концентрації на робочому місці, роботодавець на підставі висновків медичного огляду повинен на робочому місці:

організувати виконання рекомендацій медичного працівника по створенню безпечних умов праці згідно з висновком лікарсько-консультативної комісії закладу охорони здоров'я;

вжити заходів, спрямованих на усунення або зменшення небезпеки, включаючи переведення працівника на альтернативне робоче місце, де відсутня небезпека повторного нараження на вплив шкідливої хімічної речовини;

організувати медичні обстеження всіх працівників, що підпали під вплив шкідливої хімічної речовини;

організувати проведення розслідування професійного захворювання відповідно до Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 квітня 2019 року № 337.

Перелік професійних захворювань, які можуть виникати внаслідок впливу канцерогенних та мутагенних речовин та факторів, викладено у розділі VII Переліку професійних захворювань, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 08 листопада 2000 року № 1662.

5. Записи про результати медичних оглядів працівників і про концентрацію канцерогенних, мутагенних та токсичних речовин на робочих місцях, у тому числі і в разі ліквідації підприємства, підлягають зберіганню відповідно до Переліку типових документів, що створюються під час діяльності державних органів, та органів місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання документів, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 12 квітня 2012 року № 578/5, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 17 квітня 2012 року за № 571/20884.

**Директор Департаменту
громадського здоров'я**

Олексій ДАНИЛЕНКО